

До спеціалізованої вченої ради
Д 08.727.02 Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26

ВІДГУК

опонента – головного наукового співробітника науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції імені Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора Дрозд Валентини Георгіївни на дисертаційне дослідження Сезонова Віктора Станіславовича на тему: «Правові та теоретико-методологічні засади криміналістичного документознавства», поданого на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дослідження та її обґрунтованість. У дисертаційному дослідженні Віктора Сезонова здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення важливої для сучасної юридичної наукової проблеми – розробленні концепції теоретико-методологічних та правових засад криміналістичного документознавства, а також формуванні на цій основних напрямів удосконалення підходів до розуміння документа у кримінальному провадженні.

В умовах повномасштабного вторгнення, за відсутності територій, повністю убезпечених від воєнних дій, постають концептуально нові виклики перед правоохоронними органами нашої держави, що потребує перегляду підходів до забезпечення верховенства права, законності, змагальності кримінального процесу тощо. Адже в чинному КПК України однією із засад кримінального провадження визначено верховенство права, що обумовлює потребу в дотриманні всіх процедур документального оформлення розслідуваного кримінального правопорушення. У свою чергу, це призводить до особливої ролі документа в кримінальному провадженні, який згідно ч. 2 ст. 84 КПК України є процесуальним джерелом доказів. Ба більше, в сучасних умовах

Дніпровський державний університет внутрішніх справ	
Вх. №	1418
« 12 » 05 / 18	2026 р.
Основний док.	18
Додаток	

розвитку інформаційних технологій розуміння документа зазнало суттєвих змін, що потрібно враховувати при експертному вивченні того чи іншого документа в кримінальному провадженні.

В умовах, коли в кримінальному провадженні дедалі активніше покладаються на експертні висновки та спеціальні знання, особливої важливості набуває питання гарантії захисту прав експертів та спеціалістів. Це підкреслюється необхідністю підвищення рівня доброчесності та прозорості судової системи, зокрема, з огляду на специфіку труднощів воєнного стану в Україні (включаючи переслідування за вчинення воєнних злочинів в умовах збройного конфлікту в державі). Про це додатково свідчить постійно зростаюча кількість експертиз та експертних досліджень, що проводиться різними експертними установами, при чому судово-технічні експертизи документів складають не менше 5% від загальної кількості призначених експертиз.

Наведені обставини визначили актуальність окресленої проблематики, її наукову та практичну значущість й зумовили вибір теми дисертаційного дослідження. Вивчення наукової періодики свідчить про те, що різні аспекти як криміналістичного документознавства, так і використання спеціальних знань в кримінальному провадженні висвітлені у працях низки провідних правників. Разом із тим, у їхніх працях містяться лише окремі напрямки наукових основ використання спеціальних знань в кримінальному провадженні, а криміналістичне документознавство не було предметом окремого комплексного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційне дослідження підготовлено відповідно: до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24.03.2021 № 119/2021); Плану заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи (Указ Президента України від 12.01.2011 № 24/2011); Комплексного

стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки (Указ Президента України від 11.05.2023 № 273/2023); тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства внутрішніх справ України на 2025 – 2029 рр., затвердженої наказом МВС України від 21 травня 2024 року № 326.

Об'єкт та предмет дослідження сформульовані відповідають вимогам МОН України, з урахуванням чого мета робота полягає у комплексному науковому розв'язанні проблем правових та теоретико-методологічних засад криміналістичного документознавства на доктринальному, законодавчому та правозастосовному рівнях і формування на основі нових підходів до розуміння документа у кримінальному провадженні.

Комплексність мети, її багатоплановість обумовили необхідність вирішення відповідних завдань, які корелюються із пунктами розділів дисертаційного дослідження.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Методологія та методика дослідження вибрані вірно. Як убачається з відповідних положень дисертації, здобувач володіє методологією наукового аналізу складних проблем теорії та практики юридичної науки.

Автор системно і логічно вибудував зміст наукового дослідження, який включає в себе послідовне вирішення ключових проблем дисертації, цілісно і змістовно розкриває питання мети і завдання дослідження з відображенням їх у висновках між розділами і загальних висновках, що уособлює собою завершене і цілісне сприйняття виконаної наукової праці.

У процесі дослідження дисертант, насамперед для успішного досягнення поставленої мети, з урахуванням об'єкта і предмета дослідження використав загальнонаукові та спеціальні методи, які є засобами наукового пошуку. Їх застосування було обумовлено системним підходом, що дозволяє реалізувати докладний розгляд правових та теоретико-методологічних засад криміналістичного документознавства.

Результати дисертаційного дослідження Віктора Сезонова є аргументованими та переконливими, вони отримані завдяки широкому використанню наукових джерел, емпіричного матеріалу та вмілому використанню різноманітних методів наукового дослідження.

Емпіричну основу дослідження склали результати узагальнення діяльності експертних установ МВС України та Міністерства юстиції України, результати узагальнення оперативної та судово-слідчої практики, зокрема матеріали 564 кримінальних проваджень за фактами вчинення різних видів кримінальних правопорушень 2015-2025 рр., а також 573 електронних копій вироків судів першої та апеляційної інстанцій, в яких проводились різні види судово-технічні експертизи документів, опублікована практика Верховного Суду та Європейського суду з прав людини.

Окрім цього, проаналізовано результати анкетування та інтерв'ювання 182 працівника прокуратури; 456 слідчих, 75 спеціалістів-криміналістів, 379 працівників оперативних підрозділів Національної поліції України; 78 працівників Експертної служби МВС. Під час проведення дослідження використано власний досвід роботи в експертних установах.

Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій результатів визначається тим, що дослідження є першим комплексним, системним монографічним дослідженням правових та теоретико-методологічних засад криміналістичного документознавства, в якому:

вперше:

– розроблено концепцію теоретико-методологічних та правових засад криміналістичного документознавства, а також вироблено на цій основні напрями вдосконалення доктринального, правотворчого та правозастосовного підходів до розуміння документа у кримінальному провадженні;

– криміналістичне документознавство пропонується розуміти у двох значеннях: теоретичному – як галузь криміналістичної техніки, що вивчає: поняття та зміст документів, способи їх виготовлення, практику використання з протиправною метою, засоби, прийоми та методи виявлення змін початкового

змісту документів, особливості почерку людини; та праксеологічному – як діяльність слідчих, спеціалістів-криміналістів, експертів та інших уповноважених осіб зі збирання, дослідження, оцінки та використання інформації, що міститься у документах з метою забезпечення швидкого та повного розслідування кримінальних правопорушень, розшуку осіб, які їх вчинили, формування доказової бази;

– доведено, що об'єктом криміналістичного дослідження цифрових (електронних) документів є не тільки окремих електронний файл, що містить відомості, які мають значення для кримінального провадження, а й фізичний носій електронної інформації, що містить такий файл;

– на основі розмежування комплексної судової експертизи як процесуальної категорії та комплексного експертного дослідження документів, доведена доцільність законодавчого затвердження єдиної методики проведення комплексної документознавчої експертизи, незалежно від галузі судочинства, закріпивши це положення у Законі України «Про судову експертизу»;

– не зважаючи на те, що криміналістичне дослідження документів у багатьох випадках є багатооб'єктним та проводяться із залученням різних видів спеціальних знань (техніко-криміналістичних, почеркознавчих, лінгвістичних, авторознавчих тощо) запропоновано проводити означене дослідження за єдиною методикою й одним експертом, оскільки вказані галузі спеціальних знань фактично споріднені та є галузями криміналістичної техніки;

– з метою усунення недоліків та неузгодженостей порядку витребування слідчим, дізнавачем та прокурором від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб необхідних документів як джерел доказів, запропоновано доповнити частину 2 ст. 93 КПК України положенням щодо порядку витребування документів, що здійснюється за постановою слідчого з обов'язковою вказівкою на строки її виконання: не пізніше п'яти робочих днів із дня отримання постанови і до десяти робочих днів, якщо витребування стосується надання значного обсягу інформації або потребує збору та перевірки

інформації серед значної кількості даних, про що слідчий складає відповідний протокол;

удосконалено:

– криміналістичне учення про те, що загалом документ є обов'язковим та невід'ємним елементом будь-якої діяльності (управлінської в цілому чи певної, галузевої), у якому певним способом (графічним (писемним), усним (словесним), картографічним, топографічним, стенографічним, живописним, нотним, образотворчим, аудіо-візуальним тощо) зафіксовано інформацію на матеріальному носії (папір, фото-, відео-, аудіоносій, фото-, кіноплівка, фото-, кінокадр, електронний накопичувач інформації (flash-карта), диск, дискета, касета, перфокарта тощо);

– наукові погляди щодо документа як матеріального об'єкта, що є одним із процесуальних джерел доказів, спеціально створений з метою збереження інформації, зафіксованої за допомогою письмових знаків, звуків, зображення тощо відомості, який може бути використаний як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження та мають значення для нього, який відповідає вимогам належності, допустимості, достовірності та достатності;

– рекомендації щодо використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень у формі залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій та проведення експертизи;

дістали подальшого розвитку:

– твердження про те, що розвиток технології «deepfake», яка використовує штучний інтелект для маніпулювання аудіо- та відеоконтентом, створює ще більше виклики для експертів та спеціалістів, що вимагає подальшого вдосконалення організаційних аспектів криміналістичного дослідження документів в Україні в частині роботи з електронною документацією, таких, як аналіз електронного підпису, електронної пошти, ціль-даних та інших цифрових слідів, автоматизованого аналізу документів;

– положення про те, що предметом самостійних наукових пошуків має стати питання щодо розробки спеціального методичного забезпечення документування змісту криміналістичного дослідження, розроблення типових зразків документів, де мають фіксуватися виявлені фактичні дані, а також відображатися результати та наслідки застосування тих чи інших дій;

– рекомендації щодо виявлення, фіксації та попереднього дослідження документів, вилучених під час проведення слідчих (розшукових) дій та використання слідової інформації, що в них міститься для встановлення та розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, висунення версій та планування розслідування.

Відтак достовірність й обґрунтованість наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується вдалою і продуманою структурою наукової розробки, логікою викладення матеріалу, достатнім масивом емпіричної та джерельної бази.

Викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації можуть використовуватися у: 1) науково-дослідній сфері – під час подальших дослідження проблем використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві; 2) правотворчості – висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути основою для вдосконалення законодавчих актів, що регулюють використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві; 3) правозастосовній діяльності використання одержаних результатів дозволить підвищити ефективність проведення судово-технічних експертиз документів у кримінальних провадженнях; 4) освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Методика розслідування кримінальних правопорушень», та відповідних спецкурсів.

Структура дисертації. Дисертаційна робота викладена українською мовою на 361 сторінці. Структура роботи відповідає вимогам МОН України та положенню про присудження ступеня доктора юридичних наук. Вона структурована і складається з основної частини (вступу, п'яти розділів, що

об'єднують 20 підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 361 сторінку. Список використаних джерел налічує 352 найменування і займає 39 сторінок.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами.

У вступі визначено об'єкт і предмет дослідження, наведено актуальність вибраної теми та інформацію про апробацію дисертації на профільних заходах.

Розділ 1 «Теоретичні основи криміналістичного документознавства» складається з чотирьох підрозділів, у яких охарактеризовано генезис криміналістичного дослідження документів як галузі криміналістичної техніки, поняття документа в юриспруденції та криміналістиці, систему криміналістичного документознавства та криміналістична класифікація документів.

Автором вказано на те, що криміналістичне дослідження документів пройшло достатньо довгий шлях історичної еволюції. У своєму сучасному вигляді воно склалося у II пол. XX століття, завдяки поєднанню теоретичних положень та спеціальних методів, що були запозичені з природних та технічних наук. Це дозволило максимально точно визначати технічні особливості виготовлення того чи іншого документу або його частин, ототожнюючи використані при цьому засоби та матеріали. З огляду на набутий історичний досвід, сучасні криміналістичні дослідження можна розділити на три категорії: почеркознавчі, де головною метою є встановлення виконавця документу; авторознавчі – з'ясування авторства тексту документу; техніко-криміналістичні, які дозволяють достеменно встановити решту складових елементів притаманних документу.

На міжнародному рівні сьогодні, фактично, немає єдиної загальновизнаної дефініції поняття «документ», адже як в актах міжнародного права, так і у законах різних країн, державних і галузевих стандартах, наукових працях

подається значна кількість визначень одного й того ж поняття. На міжнародному рівні найбільш загально визнано визначення документа як запис інформації, яка може бути використана як одиниця в документаційному процесі. Відповідно до стандартів ІСО, інформація може бути записаною у будь-який спосіб фіксування будь-яких відомостей, тобто за допомогою не тільки знакового письма, але й зображення, звуку тощо. Таке визначення дозволяє додати до категорії документів всі матеріальні об'єкти, які можна використати для передачі інформації в суспільстві.

Розділ 2 «Правові та організаційні основи криміналістичного документознавства» складається зі чотирьох підрозділів, у яких окреслено основи правового регулювання документообігу в Україні, правові та організаційні засади збирання та використання документів як джерел доказів, нормативно-правову регламентацію та організація криміналістичного дослідження документів, зарубіжний досвід забезпечення процесуальних гарантій прав експерта і спеціаліста під час збирання та використання документів як джерел доказів у кримінальному провадженні.

Підтримано учених, які вважають, що юридичне документознавство – це система науково обґрунтованих засад щодо юридичної техніки та лінгвістичних вимог до створення юридичних документів. Нормативно-правова база юридичного справочинства дуже розгалужена, включає як законодавчі акти України у сфері інформації та документації, укази і розпорядження Президента України, що регламентують питання документаційного забезпечення на найвищому рівні; правові акти органів виконавчої влади; інструкції, державні стандарти; Діловодство відіграє важливу роль у праводіловій сфері, що залежить як від технічного оснащення, так і від документаційного чинника. Тому нині надзвичайно важливим є вдосконалення його системи. Документообіг – рух документів в організації з моменту їх створення чи одержання до завершення виконання або відправлення. Організація документообігу – це правила, відповідно до яких відбувається рух документів в установі. Організація документообігу передбачає раціональний рух документів, що включає як

операції з документами, так і всі їх переміщення в апараті управління, тобто їх одержання, розгляд, передачу на виконання, організацію виконання, засвідчення, оформлення та відправлення.

Висвітлено питання щодо ролі комп'ютерних технологій у процесі проведення криміналістичної експертизи документів. З одного боку, комп'ютерні технології полегшили аналіз і порівняння різних типів документів, у тому числі електронних файлів, з більшою точністю та швидкістю. Комп'ютерне програмне забезпечення тепер можна використовувати для виявлення підрбок або змін у цифрових документах, які раніше було набагато важче ідентифікувати. Однак зростання кількості використання цифрових документів і швидкі темпи технологічних змін створили значні проблеми для експертів. Однією з головних проблем є відповідність методів дослідження документів сучасним технологіям, відповідно до яких вони створюються. Крім того, розвиток технології «deepfake», яка використовує штучний інтелект для маніпулювання аудіо- та відеоконтентом, створює ще більше виклики для експертів та спеціалістів.

Розділ 3 «Методологічні засади криміналістичного документознавства» складається з трьох підрозділів, у яких охарактеризовано об'єкти криміналістичного документознавства, завдання криміналістичного документознавства та методи криміналістичного документознавства.

Констатовано, що під об'єктом криміналістичного документознавства доцільно розуміти документи та пов'язані з їх виготовленням та зміною конкретні предмети, речовини або процеси, які за допомогою криміналістичних засобів, методів та прийомів мають бути досліджені з метою пізнання їх сутності, закономірностей розвитку, ознак та властивостей. Важливим аспектом об'єкта криміналістичного документознавства є матеріальна природа об'єкта дослідження та його інформаційна роль у встановленні обставин, що мають значення для кримінального провадження. Документ є складним комплексним об'єктом криміналістичного документознавства, тому потребує дослідження не лише його матеріальна складова, але й змістовна (інформаційна).

Встановлено, що розкриваючи завдання криміналістичного документознавства, слід виділити ті, які мають найбільше значення під час здійснення процесів процесуального характеру, тобто, на ідентифікаційних, діагностичних і класифікаційних задачах. Ідентифікаційні завдання мають на меті встановлення за сукупністю загальних та приватних ознак індивідуальної тотожності конкретних матеріальних об'єктів. При проведенні досліджень ідентифікаційні завдання формулюються у формі питань щодо належності об'єкта до єдиного цілого, про виготовлення однією особою, на одному друкованому механізмі. На початковому етапі вирішення ідентифікаційних завдань найчастіше доводиться проводити діагностичне дослідження, оскільки у криміналістиці діагностика є методологічною основою вирішення її завдань.

Діагностичні завдання (або неідентифікаційні) складають найбільшу частину тих задач, які вирішуються у межах проведення слідчих дій та експертних досліджень. Класифікаційно-діагностичні завдання спрямовані на встановлення характеристик (властивостей) об'єкта для віднесення його до загальноприйнятого класу. Найчастіше такі завдання мають пошуковий характер і виконуються на початкових стадіях розслідування: встановлення природи об'єкта, його призначення, сфери застосування, встановлення належності (неналежності) документа, його реквізитів до якоїсь групи об'єктів.

Розділ 4 «Технології криміналістичного дослідження документів» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено технології почеркознавчого, технічного, лінгвістичного та комплексного дослідження документів.

Наведено аргументи на користь того, що експертне почеркознавче дослідження не поширюється вимога щодо його проведення виключно державними спеціалізованими установами. Це накладає особливі вимоги на методику проведення судової експертизи, її точність і механізм контролю її використання. Методичні основи проведення почеркознавчої експертизи базуються на правилах підготовки і проведення комплексних криміналістичних експертиз, враховують наявну класифікацію за об'єктами й завданнями досліджень, включають у себе низку обов'язкових вимог при підготовці

матеріалів для дослідження та можливих варіантах підробки рукописних текстів і підписів. Одним із проблемних питань почеркознавчої експертизи є низький відсоток отримання експертних висновків, що мають значення для розслідування кримінальних проваджень.

Наголошено на тому, що об'єктом експертного лінгвістичного дослідження виступають письмові матеріали різного типу: газетні та журнальні публікації; скрипти дикторської мови; скрипти усного мовлення учасників юридично значущих комунікативних ситуацій; книги; документи, що мають юридичну силу (договори, розписки); матеріали справи, по якій здійснюється лінгвістична експертиза (показання свідків, заяви, протоколи та ін.); тексти інтернет-комунікації (форумів, блогів, соціальних мереж). Предметом експертизи є факти і обставини справи, що встановлюються на основі дослідження закономірностей існування і використання природної або штучної мови його носіями.

Доведено, що в сьогоdnішніх умовах регламентації судово-експертної діяльності й розвитку теорії судової експертизи комплексне експертно-криміналістичне дослідження документів являє собою відповідний напрям практичної експертної діяльності – комплекс взаємопов'язаних досліджень. Водночас судова експертиза, як одна із форм такого дослідження, у процесуальному сенсі не буде вважатись комплексною. Слід зауважити, що реалізація цієї пропозиції дасть можливість удосконалювати методики проведення вказаної експертизи шляхом інтеграції методів із трасології та криміналістичного документознавства, а в перспективі й інших галузей криміналістичної техніки.

Розділ 5 «Технології дослідження окремих об'єктів криміналістичного документознавства» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено криміналістичне дослідження грошей і цінних паперів, криміналістичне дослідження пластикових документів та криміналістичне дослідження електронних документів.

Наведено аргументи на користь того, що криміналістичне дослідження грошей та цінних паперів включає як огляд грошових знаків або цінних паперів

із ознаками підробки, так і проведення їх техніко-криміналістичної експертизи. Під час проведення обшуку або огляду місця події можуть бути виявлені грошові кошти або цінні папери із ознаками підробки. У разі виявлення і вилучення паперових грошових коштів або цінних паперів, щодо яких є сумніви у їх справжності, їх огляд повинен бути спрямований на встановлення ознак підроблення. Основними питаннями, які вирішуються під час проведення даної експертизи є відповідність цінного паперу або банкноти аналогічним цінним паперам або банкнотам, що виготовляються Держзнаком або Нацбанком України.

Вказано на те, що проблемні питання можна вирішити тільки, якщо буде відбуватися тісна взаємодія та співпраця органів досудового розслідування, експерта, який здійснює експертизу документів, виготовлених на пластиковій основі та підприємства, діяльність якого спрямована на випуск таких документів. Також вирішення проблем стане можливим, якщо експертні служби Міністерства внутрішніх справ будуть співпрацювати та допомагати суду та органам досудового розслідування у вирішенні всіх питань, які виникають під час дослідження осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері виготовлення документів на пластиковій основі. Така співпраця дозволить забезпечити повне, об'єктивне, неупереджене та всебічне розкриття осіб які вчиняють кримінальні правопорушення.

Встановлено, що швидкий розмах технологій задає темп поширення такому виду кримінального правопорушення, як підробка електронних документів. Широке розповсюдження в Україні інноваційних технологій призвело до формування нових механізмів електронного автоматизованого документообігу, заснованого на сучасних платформах. В його основі лежить створення повноцінного електронного документа, що принципово замінить техніку його формування, залишаючи при цьому актуальність властивостей та функцій. Тобто, об'єктами криміналістичного дослідження стають електронні оригінали та копії різних фінансових і процесуальних документів, що містять відповідну інформацію, а також технічні пристрої, для яких характерні

багатофункціональність та найсучасніша висока якість копіювально-розмножувальних властивостей. Кількість правопорушень у сфері комп'ютерних технологій невпинно збільшується, з чим пов'язані недостатньо розроблені методики криміналістичної діяльності та високий рівень латентності, які заважають ефективному розкриттю кримінального правопорушення і своєчасному реагуванню. Тому подальший розвиток криміналістичної справи у даному аспекті нерозривно пов'язаний з модернізацією організаційно-правового забезпечення.

Висновки до розділів та загальні висновки дисертації відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок. Здобувач, вміло поєднавши наукову і практичну діяльність, ґрунтовно проаналізував теоретичний, практичний і законодавчий матеріал та сформулювала на цій основі виважені й слушні висновки, які є вагомим внеском у теорію кримінального процесу, криміналістичну науку та правозастосовну практику.

В цілому, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації мають належний рівень обґрунтованості та достовірності.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження Віктора Сезонова «Правові та теоретико-методологічні засади криміналістичного документознавства» включає результати власних досліджень здобувача. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело, що свідчить про відсутність порушення академічної доброчесності. Реферат за своїм змістом відповідає основним положенням роботи та повністю відображає зміст, основні положення, висновки та пропозиції, які сформульовані у дисертаційному дослідженні.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертації відображено у 19 статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, 8 статтях, опублікованих у виданнях, які включені до наукометричних баз даних Web of

Science Core Collection, Scopus, 16 працях апробаційного характеру.

Все це дозволяє позитивно оцінити рецензоване дисертаційне дослідження, відзначити його наукову новизну, самостійність виконання та належний теоретичний рівень.

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Віктора Сезонова, необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. У підрозділі 1.1. «Генезис криміналістичного дослідження документів як галузі криміналістичної техніки» дисертант окреслив стан розробки проблеми, а саме вказав основні етапи наукової думки за розв'язуваною проблемою, висвітлив роботи попередників, окреслив ті питання, що залишились невирішеними і визначити своє місце у розв'язанні проблеми. У свою чергу, у розділі 3 «Методологічні засади криміналістичного документознавства» наведено загальні уявлення про методологію науки (у тому числі криміналістичної), її ознаки, принципи та структуру; відзначив поширення упродовж останнього часу у юридичних науках альтернативних методологічних підходів.

Фахівці у сфері теорії права методологію юридичної науки визначають як систему принципів і способів організації, побудови і здійснення теоретико-пізнавальної юридичної діяльності в області досліджень державно-правової дійсності, а також вчення про цю систему. Методологія сучасної юридичної науки являє собою складне і багатопланове утворення, яким охоплюються: проблеми структури наукового знання взагалі і наукових правових теорій особливо; закони виникнення, функціонування і зміни наукових правових теорій; понятійний каркас юридичної науки та її окремих дисциплін; структура й операційний склад методів юридичної науки; аналіз її мови, формальних і формалізованих методів дослідження (методики і процедури дослідницької діяльності), типології систем наукового правового знання тощо.

Фактично у дисертації автор при розкритті методології дослідження обмежився лише детальною характеристикою методів дослідження, але інші

складові методології або не розкрито, або містяться в інших підрозділах дисертації.

2. Послідовність та системність здійснюваного дисертантом дослідження зарубіжного досвіду забезпечення процесуальних гарантій прав експерта і спеціаліста під час збирання та використання документів як джерел доказів у кримінальному провадженні забезпечена здійсненням наукового пошуку на засадах юридичної компаративістики без відповідного групування досвіду країн за критерієм їх належності до тієї чи іншої правової системи. У зв'язку з цим автор узагальнив дані про предмет дослідження у США та окремих європейських державах (Англії та Уельсу, Франції, ФРН, Польщі), пострадянських державах (Латвійській Республіці, Республіці Казахстан, Республіці Вірменія, Киргизькій Республіці), а також здійснено аналіз міжнародно-правових документів, що регламентують питання криміналістичного документознавства.

Разом із тим, існують три групи держав за означеним вище критерієм: 1) держави з правовими системами постсоціалістичного типу (наприклад, Республіка Казахстан); 2) держави романо-германської (континентальної) правової сім'ї (ФРН, Франція, Австрія, Прибалтійські країни тощо); держави англосаксонської правової сім'ї (Великобританія, США). Виявляється, що порівняльно-правове дослідження досвіду цих держав лише б підсилило аргументованість окремих положень роботи. Адже виникають запитання, чому дисертант так структурував власне дослідження у цій частині, чому він обрав саме ці країни, чим він керувався?

3. У підрозділі 5.1 «Криміналістичне дослідження грошей і цінних паперів» автор приділяє увагу проведенню увагу особливостям такого експертного дослідження. Під час проведення обшуку або огляду місця події можуть бути виявлені грошові кошти або цінні папери із ознаками підробки. У разі виявлення і вилучення паперових грошових коштів або цінних паперів, щодо яких є сумніви у їх справжності, їх огляд повинен бути спрямований на встановлення ознак підроблення. Вважаємо, що в дисертації слід було б приділити більше уваги приділити саме тактиці проведення обшуку або огляду

місця події у випадках, коли виявляються сумнівного походження кошти або цінні папери.

4. У підрозділі 5.3 «Криміналістичне дослідження електронних документів» встановлено, що швидкий розмах технологій задає темп поширення такому виду кримінального правопорушення, як підробка електронних документів. Автором акцентовано на особливому значенні проведення криміналістичного дослідження електронних документів, що є одним із найскладніших інструментів збирання доказів в процесі розслідування. Однак, поза увагою дисертанта залишились тактичні помилки і прорахунки уповноважених осіб під час проведення такого експертного дослідження.

5. У представленому дисертаційному дослідженні автор детально описує різні проблеми криміналістичного документознавства. Втім, робота значно виграла, якщо б дисертант висвітив профілактичну діяльність органів досудового розслідування та експертних установ. Цікаво почути думку автора стосовно зауваження – чи можлива профілактична діяльність експерта, спеціаліста, слідчого при призначенні та проведенні судових експертиз?

Підсумовуючи викладене вище, слід зауважити, що вказані дискусійні положення водночас підкреслюють актуальність досліджуваної проблематики та не впливають на позитивне враження від рецензованої наукової праці.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Сезонова Віктора Станіславовича на тему: «Правові та теоретико-методологічні засади криміналістичного документознавства», за актуальністю, ступенем новизни представлених результатів, їх наукової обґрунтованості, повноти викладення в опублікованих наукових працях, рівнем виконання поставленого наукового завдання та володіння методологією наукової діяльності відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора юридичних наук.

Рецензована робота є завершеною науковою працею, яка відповідає вимогам, визначеним Порядком присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженим постановою Кабміну від 17.11.2021 № 1197, а її

автор – Сезонов Віктор Станіславович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

ОПОНЕНТ:

**головний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблем запобігання кримінальним
правопорушенням навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету
внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**

Валентина ДРОЗД

Підпис головного наукового співробітника Валентини Дрозд засвідчую:

**Т.в.о. начальника відділу документування
службової діяльності ДонДУВС**

Вікторія МЕЛЬНИК